

Wyrok z dnia 2 lutego 1996 r.
II URN 56/95

Zamieszkiwanie z rodzicami dorosłych i pracujących dzieci wraz ze swoimi współmałżonkami nie może być automatycznie uznane za pozostawanie we wspólnym gospodarstwie domowym w rozumieniu art. 4 ust. 2 pkt 4 ustawy z dnia 25 listopada 1986 r. o organizacji i finansowaniu ubezpieczeń społecznych (jednolity tekst: Dz. U. z 1989 r., Nr 25, poz. 137 ze zm.).

Przewodniczący SSN: Maria Tyszel, Sędziowie SN: Jerzy Kuźniar (sprawozdawca), Stefania Szymańska,

Sąd Najwyższy, z udziałem prokuratora Iwony Kaszczyszyn, po rozpoznaniu w dniu 2 lutego 1996 r. sprawy z wniosku Ryszarda S. przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych-Oddział w C. o składki na ubezpieczenie społeczne, na skutek rewizji nadzwyczajnej Ministra Sprawiedliwości [...] od wyroku Sądu Wojewódzkiego-Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Częstochowie z dnia 30 września 1994 r., [...]

u c h y l i ł zaskarżony wyrok i przekazał sprawę Sądowi Wojewódzkiemu-Sądowi Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Częstochowie do ponownego rozpoznania.

U z a s a d n i e n i e

Decyzją z dnia 16 czerwca 1994 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych-Oddział w C. stwierdził, że Ewa S. od 6 stycznia 1994 r., a Waldemar S. od dnia 1 lutego 1994 r. jako członkowie najbliższej rodziny osoby prowadzącej działalność gospodarczą (wnioskodawcy Ryszarda S.) podlegają obowiązkowi ubezpieczenia społecznego jako osoby współpracujące.

Jako podstawę decyzji organ rentowy powołał fakt pokrewieństwa gdyż Waldemar S. jest synem wnioskodawcy, zaś Ewa S. jego synową, wskazując na przepisy art. 4 ust. 2 pkt 3 ustawy z dnia 25 listopada 1986 r. o organizacji i finansowaniu ubezpieczeń społecznych (Dz. U. z 1989 r., Nr 25, poz. 137) oraz art. 26 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 18 grudnia 1976 r. o ubezpieczeniu społecznym osób prowadzących działalność gospodarczą oraz ich rodzin (Dz. U. Nr 46 z 1989 r., poz. 250).

Odwołanie od powyższej decyzji z wnioskiem o jej zmianę złożył wnioskodawca dołączając do niego kopie umów o pracę zawartych na czas nie określony z Ewą S. z domu K. z dnia 30 sierpnia 1993 r. oraz z Waldemarem S. z dnia 1 lutego 1994 r. i powołał nadto uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 22 lipca 1993 r., II UZP 19/93, w której stwierdzono, że "wybór formy prawnej świadczenia pracy przez najbliższego krewnego...decyduje o systemie ubezpieczenia społecznego

jakemu osoba świadcząca pracę podlega".

W odpowiedzi na odwołanie organ rentowy wnosił o jego oddalenie, podnosząc zarzuty zawarte w uzasadnieniu zaskarżonej decyzji.

Wyrokiem z dnia 30 września 1994 r., [...] Sąd Wojewódzki-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Częstochowie oddalił odwołanie, zaś postanowieniem z dnia 30 listopada 1994 r. oddalił wniosek Ryszarda S. o przywrócenie terminu do złożenia rewizji, które to postanowienie Sąd Apelacyjny w Katowicach utrzymał w mocy, oddalając zażalenie wnioskodawcy (postanowienie Sądu Apelacyjnego z dnia 22 lutego 1995 r. [...]).

Powyższy wyrok zaskarżył rewizją nadzwyczajną Minister Sprawiedliwości i podnosząc zarzut rażącego naruszenia prawa, tj. art. 26 ust. 1 pkt 1 i ust. 2 ustawy z dnia 18 grudnia 1976 r. o ubezpieczeniu społecznym osób prowadzących działalność gospodarczą oraz ich rodzin (Dz. U. Nr 46 z 1989 r. poz. 250 ze zm.) oraz naruszenie interesu Rzeczypospolitej Polskiej, wnosił o jego uchylenie i przekazanie sprawy Sądowi Wojewódzkiemu do ponownego rozpoznania.

W uzasadnieniu rewidujący powołał wyżej cytowane stanowisko Sądu Najwyższego zawarte w uchwale z dnia 22 lipca 1993 r., II UZP 19/93, wskazując na konieczność uzupełnienia materiału dowodowego dla ustalenia rzeczywistej treści umowy zawartej pomiędzy wnioskodawcą a jego synem i synową, a także ustalenia czy prowadzili oni wspólne z wnioskodawcą gospodarstwo domowe.

W uzasadnieniu sporządzonym na żądanie Sądu Najwyższego - art.419 § 3 k.p.c.- Sąd orzekający zajął stanowisko, że sprawa nie została dostatecznie wyjaśniona do rozstrzygnięcia, a nadto doszło do zmiany przepisów (od wejścia w życie zmiany ustawy o organizacji i finansowaniu ubezpieczeń społecznych, tj. od 24 sierpnia 1995 r.) i obecnie dopuszcza się objęcie pracowniczym ubezpieczeniem społecznym członków rodziny osoby prowadzącej działalność gospodarczą.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Rewizja nadzwyczajna jest uzasadniona, gdyż niewyjaśnienie sprawy i przedwczesność rozstrzygnięcia, usprawiedliwia wniosek o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy Sądowi Wojewódzkiemu w Częstochowie do ponownego rozpoznania.

Biorąc pod uwagę okoliczności przytoczone w uzasadnieniu, oceny wymaga, czy syn i synowa osoby prowadzącej działalność gospodarczą i w związku z tym objętej ubezpieczeniem społecznym, o którym mowa w art. 1 ust. 1 ustawy z dnia 18 grudnia 1976 r. o ubezpieczeniu społecznym osób prowadzących działalność gospodarczą oraz ich rodzin (jednolity tekst: Dz. U. z 1989 r., Nr 46, poz. 250 ze zm.), podlegają takiemu samemu rodzajowi ubezpieczenia z mocy prawa, wobec treści art.

26 ust. 1 pkt 1 w zw. z ust. 2 cyt. ustawy, czy też możliwe jest objęcie ich ubezpieczeniem pracowniczym, o ile świadczą pracę na podstawie umowy o pracę.

Przepis art. 26 ust. 1 pkt 1 w związku z ust. 2 ustawy o ubezpieczeniu społecznym osób prowadzących działalność gospodarczą... wskazuje, że członkowie rodziny osoby ubezpieczonej (prowadzącej działalność gospodarczą - art. 1 ust. 1 ustawy), w tym dzieci własne i ich małżonkowie podlegają ubezpieczeniu określonemu ustawą, o ile współpracują przy prowadzeniu działalności gospodarczej w wymiarze co najmniej połowy czasu pracy obowiązującego pracowników gospodarki uspołecznionej.

Dla objęcia ubezpieczeniem z ustawy z 18 grudnia 1976 r., nie wystarczy więc samo pokrewieństwo, konieczne jest bowiem ustalenie, czy osoby te współpracują przy prowadzeniu takiej działalności.

Pojęcie współpracy zostało przekonywująco wyjaśnione w uzasadnieniu uchwały Sądu Najwyższego z dnia 22 lipca 1993 r., II UZP 19/93 (nie publikowanej), gdzie stwierdza się, że dla istnienia współpracy konieczne jest wyłączenie istnienia jakiegokolwiek umowy dotyczącej rodzaju świadczonej pracy, a więc ustalenie, że osoba taka współdziała z prowadzącym działalność gospodarczą, zaś to współdziałanie wolne jest od elementów, które charakteryzują stosunek pracy, [...]. Podobne stanowisko zawarte jest w glosie Z. Myszki do uchwały Sądu Najwyższego z dnia 28 września 1994 r., II UZP 27/94 - PiZS 1995 nr 5 s. 74-82. [...]

Według powołanej uchwały Sądu Najwyższego ..."wybór formy prawnej świadczenia pracy przez najbliższego krewnego na rzecz osoby prowadzącej działalność gospodarczą decyduje o systemie ubezpieczenia społecznego, jakiemu osoba świadcząca pracę podlega..." Nie można więc wyłączyć możliwości zawarcia z osobą wymienioną w art. 26 ust. 2 ustawy z 18 grudnia 1976 r. umowy o pracę. Oczywiście jest, że dotyczy to tych tylko sytuacji, gdy zawarta między stronami umowa o pracę jest nią w rzeczywistości (a więc gdy występują cechy charakterystyczne dla stosunku pracy). Konieczna jest też ocena, czy formalna nazwa umowy, odpowiada jej rzeczywistej treści, a więc czy nie jest to czynność prawna mająca na celu obejście ustawy. Przepisy prawa pracy nie wyłączają zawarcia umowy o pracę pomiędzy osobami, które są względem siebie krewnymi lub powinowatymi. Powyższe znajduje potwierdzenie w uzasadnieniu wyroku Sądu Najwyższego z dnia 24 lipca 1991 r., II URN 29/91, jak też w uchwale składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z 14 stycznia 1993 r., II UZP 21/92 (OSNCP 1993 z. 5 poz. 69).

Przepis art. 4 ust. 1 ustawy z dnia 25 listopada 1986 r. o organizacji i finansowaniu ubezpieczeń społecznych (jednolity tekst: Dz. U. z 1989 r., Nr 25, poz. 137 ze zm.) statuuje zasadę powszechnego ubezpieczenia społecznego wszystkich pracowników, zaś jego ust. 2 pkt 4 wyłącza z tego ubezpieczenia m.in. dzieci własne i małżonków dzieci osoby

prowadzącej na własny rachunek zakład pracy, zatrudnione w takim zakładzie i pozostające z taką osobą we wspólnym gospodarstwie domowym.

Użyte w tym przepisie sformułowanie "zatrudnienie" oznacza że stosunek pracy między takimi osobami (krewnymi i powinowatymi) nie jest wyłączony, gdy się dodatkowo weźmie pod uwagę rozumienie tego terminu jako wykonywanie pracy w ramach stosunku pracy z art. 5 pkt 2 ustawy z dnia 14 grudnia 1982 r. o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i członków ich rodzin (Dz. U. Nr 40, poz. 267 ze zm.) oraz traktowanie jako okresu składkowego, tych okresów pracy w zakładzie prowadzonym przez krewnego, w których osoba podlegała pracowniczemu ubezpieczeniu społecznemu i za które opłacono składki na ubezpieczenie społeczne - art. 3 ustawy z dnia 17 października 1991 r. o rewaloryzacji emerytur i rent, o zasadach ustalania emerytur i rent oraz o zmianie niektórych ustaw (Dz. U. Nr 104, poz. 450 ze zm.).

Wyłączone jest ubezpieczenie pracownicze, o ile taka zatrudniona osoba pozostaje we wspólnym gospodarstwie domowym z prowadzącym działalność gospodarczą na własny rachunek. Ocena, czy osoba "pozostaje we wspólnym gospodarstwie domowym" zależy od okoliczności konkretnego przypadku, przy czym sam fakt wspólnego zamieszkiwania nie może tu mieć decydującego znaczenia [...]. Cechami charakterystycznymi dla prowadzenia wspólnego gospodarstwa domowego może być udział i wzajemna ścisła współpraca w załatwianiu codziennych spraw związanych z prowadzeniem domu, niezarobkowanie i pozostawanie w związku z tym na całkowitym lub częściowym utrzymaniu osoby, z którą się gospodarstwo domowe prowadzi, a wszystko to dodatkowo uzupełnione cechami stałości, które tego typu sytuację charakteryzują.

Sam fakt, że dorosłe i pracujące dzieci (zstępni) wraz ze swoimi współmałżonkami zamieszkują z rodzicami nie może być niejako automatycznie uznany za pozostawanie we wspólnym gospodarstwie domowym. Często inne są bowiem w swej istocie cele odrębnych rodzin. Wszystko to jednak zależy od okoliczności konkretnego przypadku i nie da się z góry ściśle, a tym bardziej wyczerpująco wymienić.

Te ogólne uwagi powinny być brane pod uwagę przez Sąd Wojewódzki przy ponownym rozpoznaniu sprawy. Konieczne w nim będzie ustalenie rzeczywistej treści umowy łączącej wnioskodawcę z synem Waldemarem i synową Ewą, zbadanie, czy pozostawali oni w stosunku pracowniczym, pełniąc funkcje określone umową. Ocenic też trzeba, - co trafnie wnioskuje rewidujący - czy syn i synowa wnioskodawcy Ryszarda S. zatrudnieni byli przez niego, czy przez firmę "I.-F."

Wszystko to wskazuje na przedwczesność wydanego wyroku i uzasadnia jego uchylenie i przekazanie sprawy Sądowi Wojewódzkiemu do ponownego rozpoznania.

Zaskarżony wyrok narusza także interes Rzeczypospolitej Polskiej, skoro uniemożliwia objęcie pracowniczym

ubezpieczeniem społecznym osób zatrudnionych w prywatnych zakładach pracy. Wydanie wyroku bez wszechstronnego wyjaśnienia okoliczności sprawy, podważa zaufanie obywateli do organów państwa.

Z tych wszystkich względów i na podstawie art. 422 § 2 k.p.c. orzeczono jak w sentencji.

=====